

Tüketici Dengesi (Fayda Maksimizasyonu)

Tüketici Dengesi (Fayda Maksimizasyonu)

2

- Tüketicileri, belli gelirleri ile çeşitli mal ve hizmetlere duydukları ihtiyaçları giderirken fayda toplamını maksimize edecek mal bileşimlerini diğer mal bileşimlerine tercih ederler. Bu duruma **tüketici dengesi** denir.
- Başka bir ifadeyle, tüketicinin maksimum faydayı sağlayacak şekilde gelirini dağıtmasına **tüketici dengesi** denir.

Tüketici Dengesi (Fayda Maksimizasyonu)

Tüketici dengesi, faydanın ölçülebildiğini (kardinal) kabul eden ekonomistlerin görüşü olan marjinal fayda yaklaşımı ve faydanın ölçülemediğini ancak mukayese edilebildiğini (ordinal) kabul eden ekonomistlerin görüşü olan kayıtsızlık eğrileri yaklaşımı olmak üzere iki şekilde açıklanmaktadır.

Tüketici Dengesi (Fayda Maksimizasyonu)

Marjinal Fayda Yaklaşımı İle Tüketici Dengesi

İhtiyaçları sonsuz buna karşılık geliri sınırlı olan tüketici, belirli bir dönemde, toplam faydasını en yüksek düzeye çıkaracak mal ve hizmet bileşenlerini satın almak isteyecektir. Malların kendisine sağladığı yararları bilen tüketici, çeşitli mal ve hizmetlerden kendisine en yüksek faydayı sağlayan bileşimi satın aldığı anda, dengeye ulaşır ve ulaştığı bu denge düzeyini korumak ister.

Tüketici Dengesi (Fayda Maksimizasyonu)

Marjinal Fayda Yaklaşımı İle Tüketici Dengesi

Marjinal fayda yaklaşımı ile tüketici dengesi belli varsayımlarla açıklanabilir:

- I. Tüketici davranışları rasyoneldir.
- II. Tüketicinin geliri sabittir.
- III. Piyasadaki tüm mal ve hizmetlerin fiyatları sabittir ve tüketici bu fiyatları kabullenmek durumundadır.

Tüketici Dengesi (Fayda Maksimizasyonu)

Marjinal Fayda Yaklaşımı İle Tüketici Dengesi

Marjinal fayda yaklaşımı ile tüketici dengesi belli varsayımlarla açıklanabilir:

- IV. Tüketici her malın kendine sağladığı marjinal faydanın ne olduğunu bilmektedir ve azalan marjinal fayda kanunu geçerlidir.
- V. Fayda ölçülebilir.
- VI. Tüketicinin zevki değişmez.

Tüketici Dengesi (Fayda Maksimizasyonu)

Marjinal Fayda Yaklaşımı İle Tüketici Dengesi

Tüketici gelirini çeşitli mallar arasında o şekilde dağıtacaktır ki başka bütün mal bileşimlerinin sağlayacağından daha büyük olacaktır. Böyle olduğu için tüketici, şartlar değişmedikçe, o mal bileşimini değiştirmeyecek, yani dengede olacaktır.

Tüketici Dengesi (Fayda Maksimizasyonu)

Marjinal Fayda Yaklaşımı İle Tüketici Dengesi

Bu denge şartı tüketicinin sadece iki mal kullandığı varsayımıyla daha açık hale getirilebilir. Bir tüketicinin X malı için harcadığı son lira karşılığı elde ettiği marjinal fayda ile Y malı için harcadığı son liranın marjinal faydası eşit olacaktır. Bu durumda X malının marjinal faydasını MF_x , fiyatı ise F_x ile Y malının marjinal faydasını MF_y ve fiyatını da F_y ile gösterelim. X malının marjinal faydasının fiyatına oranlanması sonucu elde edilecek marjinal fayda, aslında 1 liralık X malının marjinal faydasıdır. Böylece X malının marjinal faydası,

Tüketici Dengesi (Fayda Maksimizasyonu)

9

Kayıtsızlık Eğrileri Yaklaşımı İle Tüketici Dengesi

Faydanın ölçülemediği (ordinal) ancak mukayese edilebildiğini benimseyen ekonomistlerin görüşlerine dayanarak kayıtsızlık eğrileri yaklaşımı ile tüketici dengesini incelemekten önce bazı varsayımları belirtmek gerekir.

Tüketici Dengesi (Fayda Maksimizasyonu)

10

Kayıtsızlık Eğrileri Yaklaşımı İle Tüketici Dengesi

Bunlar;

- I. Tüketicinin geliri sabittir.
- II. Tüketici birbirini ile ikame edilebilir iki mal satın almaktadır ve bu malların fiyatları sabittir.
- III. Tüketici, malların kendine olan faydasını ölçememekte, fakat mal bileşimleri ile ilgili olarak tercihlerde bulunabilmektedir.
- IV. Tüketici rasyonel olarak hareket etmektedir.

Kayıtsızlık Eğrileri Yaklaşımı İle Tüketici Dengesi

11

Kayıtsızlık Eğrileri

- Kayıtsızlık eğrileri, tüketici tercihlerini açıklamakta kullanılır ve tüketicinin çeşitli mallardan sahip olduğu miktarları değiştirmesi halinde, toplam faydanın değişmediği varsayımına dayanır.
- Kayıtsızlık eğrisi, tüketiciye aynı tatmini sağlayan farklı mal bileşenlerinin geometrik yeridir.

Kayıtsızlık Eğrileri Yaklaşımı İle Tüketici Dengesi

12

Kayıtsızlık Eğrileri

X (kırmızı et) ve Y (beyaz et) gibi iki çeşit mal tüketen bir tüketici, her iki maldan, kendisine aynı tatmini sağlayan değişik mal bileşimleri satın aldığıında, ortaya çıkan her bileşim, tüketiciye aynı toplam faydayı sağlar. Aşağıdaki tabloda tüketiciye aynı tatmin düzeyini sağlayan X ve Y mallarının beş bileşimi verilmiştir. İstenirse X ve Y mallarından sonsuz sayıda bileşim türetilebilir.

Kayıtsızlık Eğrileri Yaklaşımı İle Tüketici Dengesi

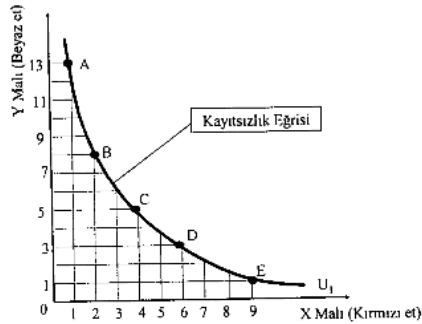
Kayıtsızlık Eğrileri

Tatmin Düzeyi	Alternatif Bileşenler	X Mali Kırmızı et	Y mali Beyaz et
U_1	A	1	13
U_1	B	2	8
U_1	C	4	5
U_1	D	6	3
U_1	E	9	1

Kayıtsızlık Eğrileri Yaklaşımı İle Tüketici Dengesi

Kayıtsızlık Eğrileri

X malım yatay, Y malını dikey eksende gösterip tablo da yer alan tüm bileşenleri bir grafikte işaretlenip birleştirildiğinde U_1 tatmin düzeyini gösteren kayıtsızlık eğrisi elde edilir

Kayıtsızlık Eğrileri Yaklaşımı İle Tüketici Dengesi

15

Kayıtsızlık Eğrileri

Aynı kayıtsızlık eğrisi üzerinde yer almayan noktalar farklı tatmin düzeylerini ifade ettiğinden U_1 kayıtsızlık eğrisine oranla U_2 kayıtsızlık eğrisinde tüketiciler daha fazla tatmin elde etmektedirler. Bu $U_2 > U_1$ şeklinde ifade edilebilir

Kayıtsızlık Eğrileri Yaklaşımı İle Tüketici Dengesi

16

Kayıtsızlık Eğrileri

Sağda bulunan kayıtsızlık eğrileri soldakilere oranla tüketiciye daha fazla tatmin sağlamaktadır. Orijinden başlayarak sağ üste doğru çok sayıda kayıtsızlık eğrisi üretmek mümkündür.

Birbirinden farklı tatmin düzeylerini gösteren kayıtsızlık eğrilerinin oluşturduğu topluluğa **kayıtsızlık haritası** veya **kayıtsızlık paftası** adı verilir. Bunların hepsi de bir birinden farklı tatmin düzeylerini göstermektedirler ve sonsuz sayıdadırlar.

Kayıtsızlık Eğrileri Yaklaşımı İle Tüketici Dengesi

17

Kayıtsızlık Eğrilerinin Özellikleri

- a) Kayıtsızlık eğrileri negatif eğimlidirler.
- b) Kayıtsızlık eğrileri orijinden uzaklaştıkça daha yüksek fayda düzeyini temsil ederler.
- c) Kayıtsızlık eğrileri birbirlerini kesmezler.
- d) Kayıtsızlık eğrileri orijine göre dışbükey (konveks) dir

Marjinal İkame Oranı

18

Kayıtsızlık eğrilerinin orijine göre dışbükey (konveks) olmaları, aynı eğri üzerinde kalmak şartıyla, tüketilen mallardan birinin miktarı artırıldığı takdirde, diğerinin miktarının azaltılması gerektiğini ifade etmektedir. Bu itibarla, kayıtsızlık eğrisinin eğimi, iki mal arasındaki marjinal ikame oranının hesaplamasını mümkün kılacaktır.

Marjinal İkame Oranı

19

Marjinal ikame oranı, aynı tatmin düzeyini koruyabilmek için, mallardan birinin diğeri ile hangi oranda değiştirileceğini gösterir.

Yani;

$$MIO = \frac{\text{İkame Edilen Mal Miktarındaki Değişme}}{\text{İkame Edilen Mal Miktarındaki değişme}}$$

Tipik Olmayan Kayıtsızlık Eğrileri

20

Düz çizgi ve dik açi biçimlerindeki kayıtsızlık eğrilerine, tipik olmayan kayıtsızlık eğrileri denir. Düz çizgi biçimindeki kayıtsızlık eğrileri yatay eksene paralel olduklarında, Y malı miktarı veri iken X malının miktarının artması tüketicinin fayda düzeyini yükseltmez ve dolayısıyla da tüketici aynı kayıtsızlık eğrisi üzerinde kalır. Bu durum tüketicinin X malından elde ettiği faydanın sıfır olduğu anlamına gelir.

Bütçe Doğrusu

Bütçe doğrusu, tüketicinin belirli geliriyle, X ve Y gibi iki tüketim malından piyasada satın alabileceği çeşitli bileşimleri gösteren bir doğrudur. Koordinat eksenlerinden birinde mallardan birinin, diğerinde ötekinin miktarları gösterildiğinde, bütçe doğrusu iki eksenı kesen düz bir doğru biçiminde olur.

Bütçe Doğrusu

Bütçe doğrusu:

Bütçe Doğrusu

Yatay ekseninde X malı, dikey ekseninde ise Y malı yer alacak şekilde çizilen grafikte; tüketici sadece Y malını tercih ederse OA (G/F_y) kadar, sadece X malını tercih ederse OB (G/F_x) kadar mal satın alabilir. Bu iki nokta birleştirildiğinde tüketicinin bu iki maldan ne kadar satın alabileceğini gösteren AB bütçe doğrusu elde edilir. Bu bütçe doğrusu üzerinde yer alan her noktada tüketici harcama yapma imkanına sahiptir. Bütçe doğrusu ile eksenler arasında kalan M, N gibi her noktada tüketici harcama yapma imkanına sahiptir. Bütçe doğrusunun dışında yer alan K, R gibi noktalarda ise tüketici sınırlı geliriyle harcama yapma imkanına sahip değildir.

Gelir ve Fiyat Değişmelerinin Bütçe Doğrusuna Etkisi

a) **Tüketicinin Gelirinin Değişmesinin Bütçe Doğrusuna Etkisi:** Malların fiyatı değişmezken, tüketicinin geliri artarsa bütçe doğrusu sağa yukarı doğru kayar. Bu durumda daha fazla X ve Y malı satın alabilir. Bunun tam aksi bir durum söz konusu olursa yani malların fiyatı değişmezken tüketicinin geliri azalırsa, bütçe doğrusu sola aşağı doğru kayar. Bu durumda ise tüketicinin her iki maldan da satın alabileceği miktar azalır.

Gelir ve Fiyat Değişmelerinin Bütçe Doğrusuna Etkisi

25

b) Fiyat Değişmelerinin Bütçe Doğrusuna Etkisi: Malların fiyatlarındaki değişmeler tüketicinin bütçe doğrusunun konumunu farklı şekillerde değiştirebilir.

Gelir ve Fiyat Değişmelerinin Bütçe Doğrusuna Etkisi

26

- Tüketicinin geliri ve Y malının fiyatı sabit iken X malının fiyatı düştüğünde tüketicinin tüm geliri ile satın alabileceği maksimum Y malı miktarı aynı kalırken, X malı miktarı artar ve dolayısıyla bütçe doğrusu daha yatık bir konuma gelir.

Gelir ve Fiyat Değişmelerinin Bütçe Doğrusuna Etkisi

27

- Tüketicinin geliri ve X malının fiyatı sabit iken Y malının fiyatı düştüğünde tüketicinin tüm geliri ile satın alabileceği maksimum X malı miktarı aynı kalırken, Y malı miktarı artar ve dolayısıyla bütçe doğrusu daha dik bir konuma gelir.

Gelir ve Fiyat Değişmelerinin Bütçe Doğrusuna Etkisi

28

- X ve Y malının fiyatlarının aynı oranda azalması bütçe doğrusunu sağa, aynı oranda artması ise bütçe doğrusunu sola kaydırır.

Gelir ve Fiyat Değişmelerinin Bütçe Doğrusuna Etkisi

29

- X malının fiyatı artarken Y malının fiyatının düşmesi halinde AB bütçe doğrusu A_1B_1 konumuna gelir. Tüketici X malından daha az Y malından ise daha fazla tüketebilir.

Tüketici Dengesindeki Değişmeler

30

a) Fiyattaki Değişmelerin Tüketici Dengesine Etkisi

Sınırlı bütçe imkanlarına sahip olan tüketicinin satın aldığı mallardan birinin fiyatı değiştiğinde, tüketici her yeni fiyat düzeyinde kendisine en fazla faydayı sağlayacak olan yeni denge noktalarına ulaşır. Bu denge noktalarının birleştirilmesiyle elde edilen eğriye **fiyat tüketim eğrisi** denir.

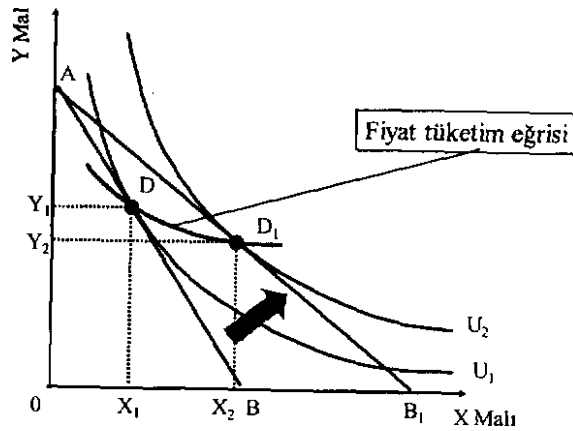
Tüketici Dengesindeki Değişmeler

a) Fiyattaki Değişmelerin Tüketici Dengesine Etkisi

Fiyat tüketim eğrisi, tüketicinin satın aldığı mallardan birinin fiyatının değişmesi halinde, tüketiciye en yüksek faydayı sağlayan farklı mal bileşimlerinin geometrik yeridir. Tüketici X malının fiyatı düştüğü ve arttığı zaman bu fiyat tüketim eğrisi üzerinde hareket etmektedir. Fiyat tüketim eğrisi normal mallar için negatif, adi (Giffen) mallar için pozitif eğilimlidir.

Tüketici Dengesindeki Değişmeler

a) Fiyattaki Değişmelerin Tüketici Dengesine Etkisi

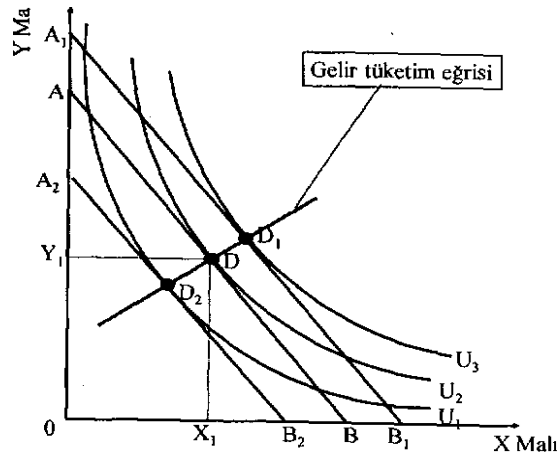
Tüketici Dengesindeki Değişmeler

b) Gelirdeki Değişmelerin Tüketici Dengesine Etkisi

Gelir tüketim eğrisi, mal fiyatları sabitken farklı gelir düzeylerinde faydanın maksimum olabilmesi için gerekli mal bileşimlerinin yerini göstermektedir. Gelir tüketim eğrisinin şekli normal mallar için pozitif bir eğime sahiptir. Bunun anlamı, gelir arttığı zaman bu maldan satın alınan miktar da artacaktır. Düşük (Giffen) mallarda ise, gelir arttıkça satın alınan mal miktarı azalmaktadır. Bu durumda gelir tüketim eğrisi negatif eğimli olacaktır.

Tüketici Dengesindeki Değişmeler

b) Gelirdeki Değişmelerin Tüketici Dengesine Etkisi

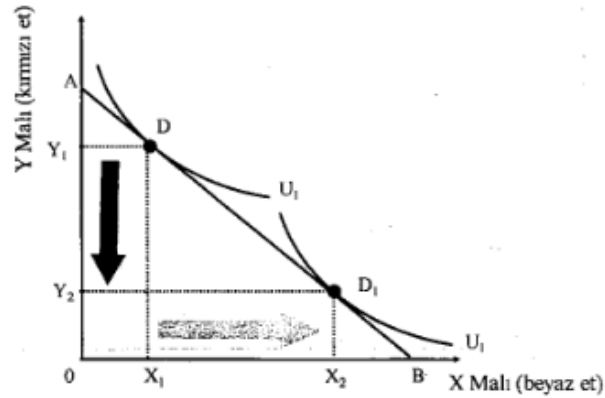
Tüketici Dengesindeki Değişmeler

c) Zevk ve Tercihlerdeki Değişmelerin Tüketici Dengesine Etkisi

Malların fiyatları ve tüketicinin geliri sabitken, belli bir dönemde tüketicinin zevkinde buna bağlı olarak da tercihlerinde bir değişme meydana gelebilir. Bu durumda, tüketicinin geliri ve malların fiyatları değişmediği için tüketicinin fayda seviyesi de değişmeyecektir. Ancak tercih ettiği malın miktarında artış olurken, tercihini azalttığı malın talebinde azalış oluşturacak şekilde, tüketici yeni bir denge noktası oluşturacaktır.

Tüketici Dengesindeki Değişmeler

c) Zevk ve Tercihlerdeki Değişmelerin Tüketici Dengesine Etkisi

Teşekkürler

Öğr. Gör. Şenol DOĞAN

Genel Ekonomi

Tüketici Dengesi (Fayda Maksimizasyonu)

Ünite 6